

Procesul de invatamant ca relatie predare- invatare- evaluare

M.Manolescu, prof. Univ. Dr.

1. Aspecte generale

- *Predarea- invatarea si evaluarea sunt activitatile prin care se realizeaza procesul de invatamant.*
- *Se afla intr-o relatie de interdependenta.*
- *Didactica traditionala separa actul predarii si invatarii de actul evaluarii.*
- *Didactica moderna integreaza evaluarea in procesul de invatamant/ evaluarea formativa.*
- *Didactica traditionala pune accentul pe predare. Didactica moderna trece pe primul loc invatarea elevului, in raport cu predarea cadrului didactic.*

I. Predarea

- *In didactica traditionala predarea insemna transmiterea de informatii;*
- *In acceptiunea moderna predarea include nu numai transmiterea de cunostinte ci si intregul sistem de actiuni si operatii desfasurate de cadrul didactic pentru a proiecta si desfasura lectia.*

Profesorul:

- **Nu mai este doar o sursa de informare pentru elevi;**
- **Este specialistul care stapaneste o stiinta;**
- **Stie sa trateze pedagogic informatia stiintifica;**
- **Stie s-o prelucreze/ pedagogizeze si s-o adapteze la sistemul de gandire al elevilor;**
- **Asigura conditiile pentru ca sursele de informare sa functioneze optim;**
- **Ii invata pe elevi cum sa invete.**

Profesorul are in vedere:

- **Stabilirea performantelor de atins;**
- **Gradarea progresiva a sarcinilor;**

- Stimularea intereselor de cunoastere ale elevilor;
- Evaluarea rezultatelor;
- Sporesc functiile formative si educative, de mediere a invatarii.

Funcțiile predării:

- Se extind dincolo de transmiterea de informatii;
- Activitati de elaborare si conducere ;
- Organizare si conducere a invatarii;
- Control
- Inovare a procesului de invatamant.

II. INVATAREA SCOLARA

1. Conceptul de invatare

- Invatarea presupune modificare si dobandire de cunostinte, conduite, atitudini etc ceea ce contribuie la formarea unor insusiri psihice complexe in vederea adaptarii la situatii noi de existenta.
- Invatarea este activitatea destinata achizitionarii unei experiente noi, formarii unor capacitati si deprinderi care sa-i permita individului sa rezolve situatii problematice, sau sa-si optimizeze relatiile cu lumea externa.
- Prin invatare se trece de la o forma mai simpla de echilibru cu mediul inconjurator la una complexa, superioara.
- Invatarea este o inaintare progresiva, in spirala, pe calea cunoasterii.
- Invatarea nu este o simpla problema de asimilare, de situatii standard;
- Invatarea este un proces de cunoastere, de reflectare a realitatii si de transformare personala permanenta;
- Este o elaborare si reelaborare de structuri cognitive operatorii.

2. Invatarea din perspectiva Psihologiei cognitive. Implicatii in plan pedagogic

Achizitiile fundamentale ale psihologiei cognitive

Psihologia cognitiva s-a afirmat cu putere la inceputul anilor 80. Achizitiile sale fundamentale sunt urmatoarele:

- Invatarea se realizeaza prin procesarea informatiei; consecinta: atentia trebuie orientata spre „ cum se invata”, pe procesele cognitive si metacognitive, pe strategiile specifice acestora, pe conditiile situationale de facilitare a invatarii, pe rolurile noi ale profesorului dar si ale elevului activ;
- Invatarea are la baza construirea cunoasterii. Aceasta idee atrage atentia asupra transformarilor mentale ale informatiilor, prin trecerea lor de la sesizare/ percepere la formarea de structuri/ scheme, recombinații, inductii, deductii, analogii, reorganizari de cunostinte si experiente. (Negovan Valkeria, 2001, p. 131-132).

Invatarea - rezultat al procesarii informatiei

- Reprezentanti de seama ai acestui curent afirma ca putem si mai ales trebuie sa stim ce se intampla in mintea unei persoane atunci cand invata. Principiul promovat de psihologia cognitiva : la baza invatarii sta principiul „ procesarii informatiei”. Comportamentul manifest al acesteia este expresia procesarii informatiei acumulate. Deci: invatarea este rezultatul procesarii informatiei. Rezultatul procesarii este formarea de capacitati si competente. Psihologia cognitiva este centrata pe procesele cognitive ale celui care invata/ elevul.
- In plan pedagogic s-a formulat necesitatea deplasarii accentului- in procesul didactic- de la comportamente la procesele de invatare. Invatarea pe baza de competente a servit intr-un grad inalt criticilor invatamantului traditional care afirmau ca in scoala se pune mare accent pe asimilarea de informatii si mai putin pe prelucrarea acestora, pe folosirea lor in contexte noi. Dar prelucrare inseamna procesare.

3. Caracterizare psihologica generala a invatarii

- **Omul este fiinta cu cea mai mare capacitate de invatare;**
- **La nastere omul poseda un minim de reactii si reflexe adaptative la actiunea unor stimuli;**

- Nou- născutul nu este “tabula rasa”;
- Învațarea devine pentru el o necesitate obiectivă, o lege a dezvoltării umane;
- Spre deosebire de unele însușiri sau predispoziții ereditare, învațarea este o achiziție individuală;
- Învațarea nu este o acumulare pasivă, pur cantitativă de informații sau tipuri de reacții.
- Este un proces care presupune transformări calitative ale organizării vieții psihice a individului.
- Capacitatea de a învăța este una din capacitățile generale ale omului;
- Capacitatea de a învăța este inclusă în programul genetic al omului.
- Pentru ca această proprietate latentă să se transforme în realitate, este necesară o activitate permanentă de învățare.

4. Formele învățării

După conținutul achiziției avem:

1. învățarea senzorio- motorie, care presupune:
 - însușirea unui sistem încheiat de criterii și etaloane de diferențiere și identificare a obiectelor;
 - cunoașterea operațiilor motorii pentru folosirea acestor obiecte;
 - învățarea sistemelor de semnale și semne convenționale (alfabetul, scala culorilor, scala notelor muzicale etc);
2. învățarea conceptelor, care presupune:
 - asimilarea sistemelor de cunoștințe elaborate în cadrul diferitelor discipline de învățământ;
3. învățarea operațiilor și legilor:
 - învățarea și folosirea relațiilor de ordine, de incluziune, de asociativitate, de funcționare, de cauzalitate etc;
4. învățarea comportamentelor sociale;
 - însușirea regulilor și normelor de reglementare a relațiilor sociale;
 - a reacțiilor în diverse contexte etc.

Forme ale învățării

- Învațarea la diferite perioade de vârstă;

- **Invatarea spontana si invatarea dirijata;**
- **Invatarea mecanica si constienta;**
- **Involuntara si voluntara;**
- **Individuala si de grup;**
- **Prin constrangere si din convingere;**
- **Ocazionala si permanenta.**

5. Invatarea este privita/ perspective de abordare:

- **Ca proces**
- **Ca produs**
- **In functie de diversi factori si conditii.**

5.1. Invatarea ca produs:

- **este ansablul rezultatelor exprimate in cunostinte, notiuni, idei, norme, priceperi, deprinderi, obisnuite, modalitati de gandire si de actiune, atitudini, comportamente etc.**
- **Rezultatele/ produsele invatarii ar putea fi clasificate astfel :**
 - **Cunostinte asimilate si integrate**
 - **Capacitai de aplicare a cunostintelor**
 - **Capacitati intelectuale**
 - **Trasaturi de personalitate.**

Ipostaze ale rezultatelor invatarii din perspectiva învățământului tradițional

Taxonomiile care prezintă "rezultatele" școlare ale elevilor au fost influențate de concepțiile dominante ale perioadei în care au fost elaborate. Din perspectiva unui învățământ centrat pe produsul învățării și pe conținuturi, "rezultatele" ce trebuie evaluate sunt reprezentate de cunoștințe achiziționate de elevi, abilități (priceperi, deprinderi), competențe formate, atitudini, calități, aptitudini dezvoltate (capacități).

Profesorul Ioan Cerghit le clasifică astfel:

- **Rezultatele directe și consecutive activității de învățare, repartizate pe cele trei domenii:**

- domeniul *cognitiv*: cunoștințe, noțiuni, reguli, principii, teze, teorii, idei, abilități și capacități intelectuale etc. (*rezultate academice*);
- domeniul *afectiv-atiudinal*: atitudini pozitive față de învățatură, activitate, interese, sentimente, convingeri etc.

Această categorie de rezultate **NU este susceptibilă de măsurare.**

- domeniul *psihomotor*: priceperi și deprinderi practice, comportamente motrice, capacități și calități motrice. Aceste rezultate fac parte din categoria efectelor imediate ale învățării, sunt ușor măsurabile și reprezintă obiect al *evaluării cantitative*.

• *Rezultate* care, deși sunt consecința învățării, *se instalează în timp*. Acestea sunt cele mai semnificative, se instalează pe parcurs, sunt mai difuze și mai greu de apreciat. Fac obiectul evaluării calitative. Se concretizează în:

- înțelegere autentică, de profunzime;
- aptitudini de sesizare a esențialului;
- capacități de punere în practică a cunoștințelor achiziționate;
- manifestarea spiritului critic;
- capacitate rezolutivă;
- aptitudinea de a gândi independent;
- gândire creativă (divergentă);
- putere de analiza și sinteză;
- capacități de interpretare;
- pricepere de a culege informații;
- deprindere de investigații;
- capacități de sesizare a semnificațiilor;
- originalitate în expresie sau prezentare ingenioasă a ideilor etc.

• *Nevoile de dezvoltare ale elevului*, motivațiile sale, cunoștințele și reprezentările anterioare - ca elemente predictive ale conduitelor sau atingerii unor performanțe în activitatea ulterioară a elevilor.

• *Procesele care explică rezultatele învățării*:

- ⊗ procesele de instruire;
- ⊗ obiectivele învățării;
- ⊗ conținuturile;
- ⊗ strategiile;
- ⊗ suporturile didactice;
- ⊗ calitatea lecțiilor;
- ⊗ situațiile sau contextele de învățare create etc.

• *Efectele secundare, subliminale*, ceea ce este denumit cu termenul de "curriculum ascuns". Acestea sunt greu controlabile, provocate de

formele de predare, de stilul didactic, ambianța educațională, relațiile cadru didactic-elev etc.

Invatarea ca proces:

- Invatarea este un proces care determina schimbări în planul cognitiv, socio-afectiv și acțional al elevului;
- La “clasa pregătitoare” sunt vizate cinci domenii de dezvoltare, ca urmare a procesului de învățare;
- În accepțiunea tradițională, învățarea era concepută ca o simplă acumulare de cunoștințe sau de răspunsuri comportamentale (a se vedea PPO);
- În accepțiunea modernă, învățarea este concepută ca un proces activ de cunoaștere, de organizare și sistematizare a conținuturilor, de prelucrare și integrare a acestora în structuri cognitive noi. Învățarea înseamnă transformarea comportamentului uman.
- Vezi PIAGET- Stadiile dezvoltării ontogenetice a intelctului uman;
- Definițiile moderne ale învățării relevă rolul experienței în producerea schimbărilor în personalitatea elevului;
- Cheia învățării este trăirea deplină a acestei experiențe, implicarea activă, participarea activă a elevului în actul de cunoaștere;
- Așa se explică importanța deosebită ce se acordă astăzi metodelor activ- participative.

STADIILE DEZVOLTĂRII INTELECTUALE(PIAGET)

- Intelctul uman se construiește stadial;
- De la naștere până la 18-20 de ani individul parcurge următoarele stadii:
- De la 0 la 2 ani: stadiul intelctului senzoriomotoriu;
- 2-7 ani: stadiul preoperational;
- 7-12 ani: stadiul operațiilor concrete;
- 12-18-20 de ani: stadiul operațiilor formale.

Inteligenta este forma superioara de ADAPTARE optima, eficienta la situatii noi, problematice, prin restructurarea datelor experientei.

ADAPTAREA se realizeaza prin :

- **Asimilare de noi informatii**
- **Acomodare, care presupune restructurarea modelelor de cunoastere, depasirea starii anterioare prin procese de transformare a experientei cognitive.**
- **Interactiunea asimilarii si acomodarii realizeaza un nou echilibru, la un alt nivel, mai inalt.**
- **Edificiul intelectual evolueaza astfel de la simplu la complex;**
- **Fiecare stadiu al dezvoltarii intelectuale dispune de organizare totala, prin includerea achizitiilor stadiului precedent , dar depasindu-le pe acestea.**

Invatarea cognitiva

1.Repere conceptuale; caracteristici

Definitie

Prin invatare se dobandesc noi comportamente. Diversele forme ale invatarii pot fi latente si spontane sau constiente, organizate sistematic si indreptate spre anumite obiective sau continuturi.

- **Intre procesele psihice si invatare pot fi raporturi de interdependenta. Pe de o parte, activitatea de invatare antreneaza si implica toate procesele si functiile psihice, pe de alta parte invatarea contribuie la modelarea si structurarea proceselor psihice.**
- **Invatarea cognitiva este o forma a invatarii scolareprin care se insusesc cunostintele si operatiile intelectuale corespunzatoare obiectelor de studiu.**
- **Instructia si invatarea uzeaza de mijloace intuitive si verbale imbinat in mod specific. Un rol deosebit il au motivatia si stabilirea unor obiective si scopuri clare, precise, care permit orientarea si evaluarea activitatii de invatare.**

- In procesul invatarii actiunile intelectuale se formeaza prin interiorizarea actiunilor practice si verbale(exemplu: formarea notiunii de numar).
- In procesul invatarii cognitive au loc:
 - *Formarea conceptelor si sistemelor de concepte;*
 - *Trecerea de la conceptele empirice la conceptele stiintifice;*
 - *Dezvoltarea operatiilor gandirii(analiza, sinteza, comparatia, abstractizarea generalizarea, clasificarea).*
- Invatarea cognitiva este solidara cu intelegerea integrala si aprofundata a materialului supus studiului;
- Ea utilizeaza metode active, intre care un rol important il are problematizarea;
- Prin apelul la euristica, invatarea cognitiva poate conduce la performante creative;
- Invatarea cognitiva este centrata pe gandire si pe toate posibilitatile ei, fiind puternic opusa memorarii mecanice a informatiei.

2. Notiunile si formarea lor

- Notiunea sau conceptul este unitatea de baza a gandirii;
- Este un integrator categorial;
- Notiunea este intotdeauna generala, dar se situeaza la diferite grade de generalitate si de abstractizare: unele sunt mai aproape de concret-dar niciodata reductibile la un concret singular, altele urcand la niveluri mai inalte de abstractiune;
- Sistemul cognitiv global poate fi reprezentat printr-o piramida a conceptelor, universal valabila, in care dispozitia pe verticala a integratorilor este fixa si absolut exacta;
- Piramida conceptelor are patru niveluri:

1. notiuni individuale- exemplu: puma
2. notiuni specie- exemplu: mamifere;
3. notiuni gen- exemplu: vertebrate;
4. categorii- exemplu: fiinta.

Conceptul se dezvolta si se perfectioneaza permanent.

Distingem:

1. concepte empirice
2. concepte stiintifice.

5.3. INVATAREA IN FUNCTIE DE DIVERSI FACTORI/ CONDITII

Doua tipuri de conditii :

- **Conditii interne- tin de individ;**
- **Cditii externe- deriva din specificul situatiei de invatare in care se afla elevul.**

Conditii interne:

- **Factori biologici:**
- **Varsta, apartenenta la sexul M sau F**
- **Factori psihologici:**
- **Potential genetic intelectual**
- **Nivelul dezvoltarii structurilor cognitive si operatorii;**
- **Procesele psihice;**
- **Motivatia invatarii;**
- **Nivelul de cultura generala;**
- **Stapanirea unor tehnici de munca intelectuala**
- **Etc.**

Conditii externe ale invatarii:

- **Conduita intelectuala a elevului trebuie sa apropie actul invatarii de actul cercetarii stiintifice;**
- **Elevul trebuie sa-si formeze un stil de a invata;**
- **Trebuie sa se puna accentul nu atat pe invatarea de mentinere, cat mai ales pe invatarea inovatoare, anticipativa si participativa.**

III. EVALUAREA SCOLARA

1. Definiții semnificative

Din spațiul european și internațional

„Evaluarea constă în măsurarea și aprecierea cu ajutorul criteriilor, a atingerii obiectivelor sau a gradului de apropiere sau de proximitate a unui produs al elevului în raport cu o normă”. (Yvan Abernot, op. cit., pag. 5).

Sau : „În domeniul școlar, termenul de evaluare are sensul de atribuire a unei note sau a unui calificativ unei prestații a elevului” (Yvan Abernot, op. cit., pag. 5).

„A evalua înseamnă a examina gradul de corespondență între un ansamblu de informații privind învățarea de către elev și un ansamblu de criterii adecvate obiectivului fixat, în vederea luării unei decizii.” De Ketele ,1982)

„Într-o accepțiune mai largă, termenul de evaluare desemnează actul prin care, apropos de un eveniment, un individ sau un obiect, se emite o judecată având ca referință unul sau mai multe criterii”. Noizet (1978).

Mergând pe aceeași linie a pluralității, a multitudinii de definiții care coexistă astăzi, Charles Hadji (pag. 21) afirmă: „ A evalua poate să însemne: a verifica, a judeca, a estima, a situa, a reprezenta, a determina, a da un verdict etc.”

In pedagogia românească

In pedagogia românească întâlnim de asemenea o diversitate de definiții descriptive ale evaluării. Selectăm câteva dintre acestea.

Ion T Radu , cel mai autorizat specialist in domeniu, consideră că „ acțiunea de evaluare face parte din ansamblul teoriei educației sau mai exact teoria evaluării- ca sistem de concepții, principii și tehnici

referitoare la măsurarea și aprecierea rezultatelor școlare și a procesului didactic” Didactica, EDP, 1995).

Ioan Cerghit: ” A evalua înseamnă a enunța o judecată de valoare, după criterii precis stabilite, cu privire la o entitate determinată, în scopul adoptării unei decizii referitoare la ameliorarea sau viitorul acestei entități”(Ioan Cerghit, Sisteme de instruire alternative și complementare, Editura Polirom, Iași, 2008).

Ioan Bontaș: ” Evaluarea cunoștințelor este actul didactic complex, integrat întregului proces de învățământ, și care asigură evidențierea atât a cantității cunoștințelor dobândite cât și a calității lor, care privește valoarea(nivelul, performanțele și eficiența) acestora la un moment dat- în mod curent, periodic și final, oferind soluții de perfecționare a actului de predare-învățare (Ioan Bontaș, Tratat de Pedagogie, Editura ALL, 2001).

Constantin Cucos: ” Evaluarea școlară este procesul prin care se delimitează , se obțin și se furnizează informații utile, permițând luarea unor decizii ulterioare” (Constantin Cucos, Teoria și metodologia evaluării, Editura Polirom, Iași, 2008).

Ioan Jinga: “ Evaluarea este un proces complex de comparare a rezultatelor activității instructiv educative cu obiectivele planificate (evaluarea calității), cu resursele utilizate (evaluarea eficienței) sau cu rezultatele anterioare(evaluarea progresului)(Ioan Jinga și Elena Istrate, Manual de Pedagogie, Editura ALL, București, 1998).

Steliana Toma: “ Evaluarea este un proces de măsurare și apreciere a valorii sistemului de educație și învățământ sau a unei părți a acestuia, a eficienței resurselor, condițiilor și strategiilor folosite prin compararea rezultatelor cu obiectivele propuse, în vederea luării unor decizii de îmbunătățire și perfecționare.”(Steliana Toma, Profesorul-factor de decizie, Editura Tehnica , 1994).

In ceea ce ne privește, acordăm evaluării școlare următoarea accepțiune: “ Evaluarea este activitatea prin care se emit judecăți de valoare despre procesul și produsul învățării elevului pe baza unor criterii calitative prestabilite, în vederea luării unor decizii în funcție de semnificația acordată demersului evaluativ: de reglare/ ameliorare, de selecție, de certificare etc”.

Evaluarea tradițională – evaluarea modernă

Evaluarea tradițională

- **expresiile cele mai frecvente folosite pentru denumirea activității de evaluare sunt: examinare, verificare, ascultare, control, chiar dacă această activitate se desfășoară într-un context cotidian, și nu la finalul unui program de instruire;**
- **aprecierea școlară sau verificarea se constituie ca moment separat de activitatea de predare-învățare;**
- **acționează cu precădere periodic, realizând, de regulă, o evaluare sumativă;**
- **este sinonimă cu aprecierea clasică, cu notația sau corecția, cu controlul continuu al învățării școlare;**
- **se finalizează cu clasificarea (clasamentul elevilor) (evaluare comparativă);**
- **nota sau calificativul sancționează învățarea de către elev;**
- **selectează și exclude anumite domenii ale învățării mai greu de evaluat: atitudini, comportamente, trăsături de personalitate etc;**

- este centrată pe cunoștințe;
- notarea este un scop în sine, un mijloc de clasificare sau de certificare;
- este sinonimă cu noțiunea de control al cunoștințelor;
- evaluatorul constată, compară și judecă; este centrată deci pe elev și apreciază conformitatea cunoștințelor predate (lecția învățată) cu o scară de valori care este lăsată la aprecierea profesorului și care rămâne în mare parte implicită, nu se comunică elevilor (Vogler, op. cit., pag. 158);
- incriminează doar elevul nu și criteriile de apreciere deși de multe ori criteriile sunt insuficient definite sau confuze etc.

Evaluarea modernă

- este asociată grijii față de măsurarea și aprecierea rezultatelor
- nu este un scop în sine, un simplu control, ci se realizează în vederea adoptării unor decizii și măsuri ameliorative
- pune accent pe problemele de valoare și pe emiterea judecății de valoare;
- acordă preponderență funcției educative a evaluării;

- **încearcă să devină o interogație globală, preocupată de promovarea aspectului uman în general**
- **acoperă atât domeniile cognitive cât și pe cele afective și psihomotorii ale învățării școlare**
- **se ocupă atât de rezultatele școlare cât și de procesele de predare și învățare pe care le implică;**
- **se constituie parte integrantă a procesului didactic, nu mai este privită din exteriorul acestuia;**
- **dezvoltă tot timpul o funcție de feed-back pentru elev;**
- **ține să informeze și personalul didactic asupra punctelor tari și punctelor slabe ale eforturilor depuse, asupra eficienței activității didactice;**
- **își asumă un rol activ, de transformare continuă a proceselor de predare și de învățare, de intervenție formativă;**
- **devine un proces continuu și integrat organic procesului de instruire;**
- **evaluarea devine un mijloc de comunicare de informații asupra stadiului învățării, în vederea ameliorării sau reorganizării acesteia.**
- **evaluează elevii în raport cu o normă, cu criteriile dinainte formulate (vezi „Descriptorii de performanță pentru învățământul primar”);**

- **aceste criterii sunt cunoscute și de evaluator și de evaluat;**
- **solicită o diversificare a tehnicilor de evaluare, a metodelor și creșterea gradului de adecvare a acestora la situații didactice concrete;**
- **vizează deschiderea evaluării spre mai multe perspective ale spațiului școlar (competențe relaționale, comunicare profesor-elev; disponibilități de integrare socială);**
- **centrează evaluarea pe rezultatele pozitive, fără a sancționa în permanență pe cele negative;**
- **elevul devine partener cu drepturi egale, într-o relație educațională care are la bază „un contract pedagogic” etc.**
- **oferă transparență și rigoare metodologică;**
- **caută să aprecieze și eficacitatea ansamblului de procese care trebuie să conducă la învățare etc.**